

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA GYVENTOJŲ TURTO IR PAJAMŲ DEKLARAVIMAS

2012 m. spalio 25 d. Nr. VA-P-60-11-14
Vilnius

Auditas atliktas vykdant 2011-12-07 pavedimą Nr. P-60-11

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:
Nomedą Poteliūnienė (grupės vadovė)
Birutė Giniotienė
Laura Ulkytė (2012-05-07 – 2012-07-03)
Rimgaudas Gamulis

Auditas pradėtas 2011-12-07
Auditas baigtas 2012-10-

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRAUKA

Turtą ir pajamas deklaruoja dalis Lietuvos gyventojų: turtą privalo deklaruoti gyventojai pagal įstatymu patvirtintą sąrašą, pajamas privaloma tvarka deklaruoja asmenys, deklaruojantys turtą, vykdančys individualią veiklą, gavę Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme nurodytų pajamų ir kt. 2011 m. pabaigoje turėtą turtą deklaravo apie 99 tūkst. gyventojų. 2011 metais gautas pajamas deklaravo apie 810 tūkst. gyventojų.

Gyventojų turto ir pajamų deklaravimą administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija. Turtas deklaruojamas teikiant Valstybinei mokesčių inspekcijai metinę gyventojų (šeimos) turto deklaraciją, pajamos deklaruojamos teikiant metinę gyventojų pajamų deklaraciją. Turto ir pajamų deklaracijų duomenis Valstybinė mokesčių inspekcija teikia institucijoms funkcijoms vykdyti: Specialiųjų tyrimų tarnybai, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, policijos komisariatams, teismams, Vyriausiajai rinkimų komisijai ir kt. Dalies gyventojų (17 pareigybių iš 56 turtą privalančių deklaruoti asmenų pareigybių) turto deklaracijų duomenis Valstybinė mokesčių inspekcija skelbia „Valstybės žiniuose“. Turto deklaracijų duomenys taip pat naudojami savivaldybėms ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyboms vertinant gyventojų turtą ir pajamas, jam kreipiantis dėl valstybės paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti, dėl piniginės socialinės paramos teikimo ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo.

Tarptautinėje praktikoje pabrėžiama turto ir pajamų deklaravimo svarba, užkertant kelią korupcijai ir neteisėtam praturtėjimui, didinant viešojo administravimo skaidrumą ir visuomenės pasitikėjimą viešuoju sektoriumi, todėl labai svarbu, kad turto ir pajamų deklaravimas ne tik būtų administruojamas efektyviai, bet ir būtų pasiekti deklaravimui keliami tikslai. Atlikto audito tikslas – įvertinti, ar gyventojų turto ir pajamų deklaravimas yra efektyvus:

- ar aiški gyventojų turto ir pajamų deklaravimo paskirtis?
- ar gyventojų turto ir pajamų deklaravimas administruojamas tinkamai?
- ar viešai skelbiami turto ir pajamų deklaracijų duomenys yra informatyvūs?

Audito išvados suformuluotos įvertinus Pasaulio banko (bendradarbiaujant su Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuru) parengtas „Turto ir pajamų deklaravimo gaires“¹, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos atliktą Rytų Europos ir Centrinės Azijos šalių viešųjų asmenų turto deklaravimo studiją², užsienio šalių patirtį, išanalizavus 2009–2011 m. turto ir pajamų deklaravimo administravimą Valstybinėje mokesčių inspekcijoje ir duomenų apie dalies asmenų deklaruojamą turtą, pajamas ir privačius interesus viešiniam.

¹ The World Bank and the United Nations Office of Drugs and Crimes (2009), *Income and Asset Declarations: Tools and Trade-offs*.

² OECD (2011), *Asset Declarations for Public Officials: A Tool to Prevent Corruption*.

Atlikdami auditą laikėmės nuostatos, kad audituojamieji ir kiti subjektai pateikė išsamią ir objektyvią informaciją, o dokumentų kopijos atitinka originalus.

Audito apimtis ir metodai pateikti ataskaitos 1 priede.

Įvertinę audito metu surinktus įrodymus, pateikiame savo išvadas ir rekomendacijas.

Išvados

Esamas turto ir pajamų deklaravimas nesudaro sąlygų tam, kad būtų pasiekti tarptautinėje praktikoje turto ir pajamų deklaravimui keliami tikslai: užkirstas kelias neteisėtam praturtėjimui ir interesų konfliktui, didesnis viešojo administravimo skaidrumas ir visuomenės pasitikėjimas viešuoju sektoriumi, teisingas deklaruojančių asmenų turto ir pajamų pokyčių atspindėjimas.

1. Gyventojų pajamų ir turto deklaravimas vyksta daugiau kaip 15 metų, tačiau siektini tikslai teisės aktuose neapibrėžti. Nesant nustatytų tikslų, negalima įvertinti turto ir pajamų deklaravimo sistemos rezultatyvumo (1.1 poskyris).

2. Gyventojų turto deklaravimo įstatyme numatyta, kad Valstybinei mokesčių inspekcijai privaloma tvarka teikiami tik mažiau nei apie 40 proc. turto privalančių deklaruoti gyventojų vardiniai sąrašai. Toks teisinis reglamentavimas apsunkina privalančių deklaruoti asmenų deklaravimo kontrolę (1.2 poskyris).

3. Metinės pajamų deklaracijos turinys ir forma labiau primena pajamų mokesčio deklaracijos turinį ir formą, nes gyventojas turi teisę nedeklaruoti dalies neapmokestinamų pajamų, todėl deklaracija neatspindi visų gyventojų gautų pajamų (2.2.2 skirsnis).

4. Valstybinė mokesčių inspekcija neturi galimybės patikrinti visų turto deklaracijų duomenų pagrįstumo. Netikrinti turto deklaracijų duomenys naudojami priimant sprendimus dėl valstybės paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti, dėl piniginės socialinės paramos ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo. Vadovaujantis tokiais turto deklaracijų duomenimis valstybės parama ir (ar) pagalba gali būti suteikta asmenims, faktiškai neturintiems į ją teisės (2.2.1 skirsnis, 2.3 poskyris).

5. Valstybinė mokesčių inspekcija, Vyriausioji rinkimų komisija ir Vyriausioji tarnybinės etikos komisija skelbia skirtingos formos ir turinio duomenis apie atskirų viešųjų asmenų grupių turto ir (ar) pajamas. Skelbiami deklaracijų duomenys nepakankamai informatyvūs. Esama deklaravimo sistema nesudaro galimybės skelbti dalies visuomenei aktualių duomenų, nes jie nepateikiami turto ir pajamų deklaracijose (3 skyrius).

6. Popierinėse deklaracijose esančių duomenų saugumas apskričių valstybinėse mokesčių inspekcijose užtikrinamas nepakankamai, nes deklaruojantis asmuo ne visada identifikuojamas, deklaracijos užregistruojamos tik Deklaracijų tvarkymo skyriuje Druskininkuose, o numatytos

priemonės, užtikrinančios popierinėse deklaracijose esančių duomenų apsaugą nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo, yra nepakankamos (2.1 poskyris).

7. Popierinių deklaracijų apdorojimas, 2011 m. skaičiavimais, kainavo beveik tris kartus brangiau nei elektroninių; nustatyti paštu deklaraciją atsiuntusio asmens tapatybę nėra galimybės, todėl popierinių deklaracijų administravimas didina Valstybinės mokesčių inspekcijos sąnaudas ir nesudaro sąlygų užkirsti kelią naudotis kito asmens duomenimis, jam nežinant (2.1 poskyris).

8. Valstybinėje mokesčių inspekcijoje neatnaujinta Gyventojų pajamų mokesčio administravimo informacinės sistemos dokumentacija, nesukurta testinė aplinka, turinti visas Gyventojų pajamų mokesčio administravimo informacinės sistemos funkcijas, todėl Valstybinė mokesčių inspekcija negali užtikrinti tinkamos šios informacinės sistemos pakeitimų ir trūkumų šalinimo kontrolės (2.2.3 skirsnis).

9. Valstybinė mokesčių inspekcija negali užtikrinti visapusiškos Gyventojų pajamų mokesčio administravimo informacinės sistemos duomenų apdorojimo ir prieigos teisių valdymo kontrolės, nes neatliekamos periodinės informacinės sistemos duomenų apdorojimo, prieigos teisių suteikimo ir saugos procesų peržiūros, nepakankamai apribotos administratorių teisės ir apsaugomi šios informacinės sistemos audito įrašai. Neapibrėžti Gyventojų pajamų mokesčio administravimo informacinės sistemos duomenų apdorojimo ir kokybės procesų rodiklių etalonai (2.2.3 skirsnis).

Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

1. Nustatyti gyventojų turto ir pajamų deklaravimui keliamus tikslus ir peržiūrėti esamą gyventojų turto ir pajamų deklaravimo sistemą, įvertinant galimybę pasiekti nustatytus tikslus, bei priimti reikiamus sprendimus (1, 2, 3, 4 ir 5 išvados).

2. Įvertinti metinės gyventojų (šeimų) turto deklaracijos duomenų naudojimo, vertinant gyventojų turtą ir pajamas, tikslingumą, gyventojams kreipiantis dėl valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti, piniginės socialinės paramos (4 išvada).

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos:

1. Siekiant užtikrinti popierinėse deklaracijose esančių duomenų saugumą ir sudaryti prielaidas efektyviam išteklių naudojimui:

1.1. pakeisti prašymų pervesti dalį sumokėto gyventojų pajamų mokesčio paramos gavėjams ir (ar) politinėms partijoms pateikimo Valstybinei mokesčių inspekcijai tvarką, panaikinant galimybę prašymus siųsti paštu (7 išvada);

1.2. patvirtinti priemonės, skirtas apsaugoti popierinėse deklaracijose esančius duomenis nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo popierines deklaracijas administruojant apskričių valstybinėse mokesčių inspekcijose (6 išvada).

2. Siekiant stiprinti Gyventojų pajamų mokesčio administravimo informacinės sistemos kontrolės aplinką:

2.1. atnaujinti su šios informacinės sistemos kūrimu, sauga ir eksploatavimu susijusią dokumentaciją, apsibrėžti duomenų apdorojimo ir kokybės reikalavimus, sukurti šios informacinės sistemos testinę aplinką, turinčią visas informacinės sistemos darbinės funkcijas (8 išvada);

2.2. numatyti periodines duomenų apdorojimo, prieigos teisių suteikimo ir saugos procesų peržiūras, apriboti administratorių teises, suteikiant jiems galimybę tik taisyti klaidas ir diegti pakeitimus, o informacinės sistemos audito įrašus apsaugoti nuo bet kokių pakeitimų (9 išvada).